

Світлана Булатова

Екслібриси в книжковому зібранні Яблоновського

Колекція Яблоновського з фондів бібліотечних зібрань та історичних колекцій інституту української книги НБУВ привертає увагу книгознавців та бібліофілів не тільки зібранням рідкісних книжок, а й цінними екслібрисами XVI - поч. XVIII ст. на книгах, що в різні часи «влилися» в бібліотеку.

У збірці - 28 західноєвропейських екслібрисів: з них три - XVI ст., один - кінця XVI - поч. XVII ст., вісім - XVII ст., шість - XVII - поч. XVIII ст. і десять - перша пол. XVIII ст.

Екслібриси розглядаються не лише з художньо-естетичних позицій прикладної книжкової графіки XVI - XVIII ст., а передусім як власницький знак, документальне джерело, цікаве з точки зору бібліологічного видання, історичних шляхів поповнення княжої бібліотеки, часто єдиний слід існування старовинного зібрання. Здійснюється спроба огляду екслібрисів на виданнях із більших чи менших за обсягом фрагментів протобібліотек, що сформували дану колекцію.

У процесі систематизації книжкових знаків враховувалися критерії та досвід вітчизняних і зарубіжних спеціалістів з історії екслібриса XVI - XVIII ст. Усі наведені екслібриси, у тому числі невідомих власників, розташовані за хронологією. При описі кожного екземпляра знака подаються: бібліографічні дані про колишнього власника або інформація про інституцію, коротка історія бібліотеки (якщо вона відома), вид знака (геральдичний, вензелевий, шрифтовий, сюжетний), техніка виконання, розміри, автор гравюри (якщо він установлений). Відповідні дані про бібліофілів та публічні інституції взято із зарубіжних довідників бібліографічного характеру та енциклопедій: Х.Г.Йохера, П.Лярусса, Ф.А.Еберта, К.Естрейхера, гербовників А.Бонецького, К.Несецького, польського біографічного словника та ін.

В огляді поряд з екслібрисами наведено опис самих книжкових позицій - носіїв книжкового знака, виданих у славетних західноєвропейських друкарнях XVI-XVIII ст., чимало з яких є бібліографічною рідкістю.

У короткій характеристиці кожної збірки вказано загальну кількість зібраних творів і томів з єдиним екслібрисом, джерело надходження в бібліотеку Ю.О.Яблоновського (якщо воно встановлене), вирізняються найцікавіші щодо книгознавства видання, складено їх короткі описи. Якщо ж збереглося менше трьох томів у кожній збірці, то наводиться опис усіх творів, незалежно від їх бібліографічної цінності. До видань подається бібліографічне посилання за винятком тих випадків, коли їх неможливо ідентифікувати через брак спеціальної довідкової літератури або відсутності в каталогах. Крім екслібрисів, за наявності також фіксуються (іноді в описовій формі) інші характерні провенієнції, що висвітлюють походження, міграцію та долі книжок (суперекслібриси, власницькі та дарчі записи тощо).

Бібліотека князя Юзефа Олександра Яблоновського (1711-1777), воєводи Новогрудського, - типова магнатська колекція епохи Просвіти з традиційним фамільним корінням, - була розміщена в трьох родових маєтках у Західній Україні: в Ляхівцях на Волині, в Підгірцях та Яблонові поблизу Галича¹. З бібліотекою, успадкованою Юзефом Яблоновським від діда Станіслава Яна Яблоновського (1643-1702), воєводи руського, великого коронного гетьмана, близького сподвижника короля Яна III Собесько-

го, пов'язані, насамперед, польські екслібриси з інших країн Західної Європи, книжкові аукціони яких не пропускали князі Яблоновські під час закордонних мандрівок. У 1753 р. було куплене одне з великих пруських зібрань Даніеля Сальтена (1701-1750), професора теології з Кенігсберга². Тому більша половина книжкових знаків колекції - німецького походження. Це свідчить про поширення там екслібриса. Щоправда, в зібранні Сальтена були книги й з інших регіонів, приміром, серед знаків XVI ст. найраніший (1516-1529) Яна Дантишко і 80-тих років Петра Островського - польського походжен-

ня.

Географічний ареал власників екслібрисів досить широкий: Кенігсберг, Мемель, західні землі герцогства Мекленбург - Шверін, Амстердам, Альтдорф, Щецин, Лізбарк Вармінський, [Острів], Сецихів, Торунь, Калиш, Несвіж, Кодень, Варшава, Берлін. Майже всі власницькі знаки належать особистим зібранням, за винятком трьох донаційних: Анджея Прухницького - сецихівському бенедиктинському монастирю, Амстердамської учбової попечительської ради - учневі Мартіну ван ден Хевелю, Валентина Лолеуса - бібліотеці щецинського собору св.

4

Іакова, а також книгозбірні кенігсберзького магістрату. На жаль, у бібліотеці відсутні (можливо, втрачені) власні екслібриси роду Яблоновських. Відомо, що її фундатор Станіслав Ян Яблоновський позначав свої книжки екслібрисом, де на міді було вигравірувано герб Пруса III з переплетеними під картушем гетьманськими булавами. Гравюра невідомого майстра (кінець XVII ст.). У спеціальній літературі відзначається її високий графічний рівень³. Остання власниця родової бібліотеки в Теофіполі, Теофіла Стшизислава Сапега, уроджена Яблоновська (1743-1816), яка 1805 р. пожертувала її Кременецькому лицю, також мала екслібрис, виготовлений гравером зі Страсбурга⁴ Йоганном Мартином Вейссом.

Соціальний склад установлених за екслібрисами бібліофілів неоднорідний: привілейована знать (герцог Ульріх Мекленбург), католицьке й лютеранське духовенство, значна частина якого - прославлені вчені й літератори (єпископи Я.Дантишко, А.Прухницький, Ю.А.Залуський, архіпресвітер Я.Конціус, пастори М.Лілієнталь, А.Герет), польська шляхта й державні діячі (П.Островський, А.Спянковський, канцлер Великий Литовський Я.Сапега, князь М.К.Радзивілл), німецька знать, а також професори й магістри університетів Німеччини (Ш.Е.Йордан, Я.Х.Вагензайль, А.Хедіо, Д.Блезінг, І.Крейцер, Х.Фішер). Деякі з власників приватних збірок виконували обов'язки бібліотекарів у королівських та княжих

5

замках, міських магістратах, університетах (А.Хедіо, М.Лілієнталь, Я.Х.Вагензайль, М.В.Лакроз).

У колекції виявлено й опубліковано кілька екслібрисів (вензельних і геральдичних), приналежність котрих атрибуувати поки не вдалося, проте вони становлять інтерес для геральдистів, мистецтвознавців та істориків європейської культури XVI-XVIII ст.

Серед гравірованих книжкових знаків шість датованих: 1573 - У.Мекленбурга, 1606 - А.Прухницького, 1633 - Амстердамської учбової попечительської ради, 1734 - В.Лолеуса, 1705 - Я.Конціуса, 1731 - Ю.А.Залуського. Час створення решти визначений умовно.

Щодо техніки гравірування, то шість знаків (переважно XVI ст.) виконані давнім ілюстративним способом - на дереві (в цю групу включаємо відбитки дерев'яної печатки); 19 (починаючи з XVII ст.) - на міді, дві друковані й одна - мальована фарбами мініатюра. В основному всі знаки наклеєні, крім друкарських знаків Яна Дантишка й Амстердамської учбової попечительської ради, відбитих прямо на аркуші видання, а також екслібрисів у вигляді печаток. Але й серед виділених печаток, використовуваних лише як книжковий власницький знак, є така, як, наприклад, «Ex bibliotheca veteris oppidi Regiomont(ani)» (відбита на окремому аркуші і наклеєна у вигляді екслібриса).

Екслібрис як власницький знак, віддзеркалюючи індивідуальні смаки

Bonæ spei ac liberalis ingenij adolescentulo

Martino vander Hovell

Hoc incitamentum laudis & virtutis premium

In Classe Quintæ

Publice dabant

Ampliff. Dd. Cofs. & Scholarchz Amstelodamenses.

Ita testor Franciscus Vastropus Gymnasij publici in Nova urbis regione Rector. Examine sub summo CIO. IOC. XXXIII.

6

та особливості художнього стилю епохи, надає збірці неповторності. У колекції Яблоновських є різноманітні типи екслібрисів, зібрані протягом майже трьох віків. Ці екслібриси відбивають широкий спектр художніх засобів, шкіл, стилів і напрямів мистецтва. Серед них трапляються і декоративні орнаментальні деталі пізнього Ренесансу, приміром, безперечно рідкісний знак герцога Мекленбурга XVI ст., і типові, дещо важкуваті елементи бароко у вигляді лаврових вінків, листя аканта, що облямовують картуші на більшості геральдичних знаків XVII ст., і зображення бібліотечного інтер'єру з алегоричними фігурами в стилі німецького рококо - Ш.Е.Йордана. Здебільшого старовинні екслібриси, особливо німецькі, належать різцям анонімних граверів. Авторство низки чудових гравюр епохи Просвіти встановлено: це майстри Й.Ф.Міліус, П.Фер. Найдавніший у збірці екслібрис Яна Дантишка відтиснутий у краківській друкарні Ієроніма Вієтора, а донатійні шрифтові екслібриси виконані в друкарнях Амстердама і Щецина.

Великі за обсягом фрагменти зібрань А.Хедіо, Й.Крейцера, С.Стримезіуса дають змогу орієнтуватися в їхньому характері та тематиці, що неможливо при виявленні одиничних екземплярів з приватних бібліотек, які уціліли в різні періоди, попри всілякі історичні катаклізми.

1. Екслібрис J.Dantiscus. 1516-1529. Друкарня Ієроніма Вієтора в Кракові. Геральдичний, герб власний.

Гравюра на дереві, відтиснута на титульному аркуші, 50x48. Дантишко (Dantiscus) Ян (1485-1548) - польський поет, учений-гуманіст і дипломат, вармінський єпископ, відомий бібліофіл першої пол. XVI ст. Його оточення - відомі вчені, поети, художники; підтримував жваві контакти з діячами культури Західної Європи. У своїй єпископській резиденції Лідзбарк Вармінський зібрав прекрасну гуманістичну бібліотеку; найбільше прославилась така її частина, як еразміана. Дантишко заповідав зібрання вармінській капітулі. У XVII ст., під час польсько-шведської війни, бібліотеку було вивезено у Швецію і з часом розпорошено по різних сховищах.

Книга оправлена в палітурку з суперекслібрисом Дантишка і датою «1525». Цей екслібрис - один з найдавніших польських знаків. Пізнішою його різновидністю користувався Дантишко в 1530-1532 рр. Книга надійшла у складі бібліотеки Д.Сальтена⁵. Знак відтиснуто на титулі конволюта, що містить палеотип та інкунабулу:

Coll Jabl 569 - IA 157(1), IA 157(2)

I Baptista Mantuanus: Dionisius et alia poemata - Milano: per Petrum Martireum Mantehatum, 150⁶.

II Hemmerlin, Felix: Variat oblectationis opuscula et tractatus. Ed. Sebastian Brant. [Strassburg. Typogr. libri Jordani de Quedlinburg 1483 (=Georg Husner), non ante 13VIII 1497.]⁷.

2. Екслібрис «H.G.V.V.G.Ulrich H.Z.Meckelnburg» 1573. Геральдичний, герб власний. Гравюра на дереві, 170x120. Герцог Мекленбурзький (Meckelnburg) Ульріх III (1527-1603)-син Альберта VII (?-1547). З іменами Ульріха та його брата Йоганна Альберта I пов'язують поширення лютеранства в герцогстві у середині XVI ст. Ними, прибічниками просвітнього правління, були побудовані нові церкви, засновані навчальні заклади, родову бібліотеку вони разом поповнювали новими виданнями⁸. Ульріху, внаслідок поділу герцогства між ним і його братом Альбертом I, відійшли у володіння західні мекленбурзькі землі зі Шверином. Після смерті брата Ульріх III продовжував володіти бібліотекою Мекленбургів - великим ренесансним зібранням, в якому були книги з юриспруденції, теології, космографії, астрономії, історичної хроніки. У каталозі 1599 р., складеному в період регенства Ульріха над Сігізмундом Августом, сином Йоганна Альберта, маємо 6 тис. позицій видань і рукописів. У XVII ст. бібліотека

перейшла до Христіана Людвіга I (1623-1692). На форзаці запис: «Anno 1627 Johannes Grafe: p. constat 60 f1» і монограма на титульному аркуші «С.Г.» Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 559

I/Luther, Marthinus./ Ezechiel propheta. - Witteberg, 1565; 4°.

II/Luther, Marthinus./ Daniel propheta. - Witteberg, 1565; 4°.

III/ Luther, Marthinus./ Prophetae minores, XII - Witteberg, 1565; 4°.

3. Екслібрис «Petrus Ostrovski» 1580 р. Геральдичний, герб Гриф, з девізом в облямуванні «Iehova Liberator Meus». Овальна гравюра на дереві, відтиснута на звороті титульного аркуша, 59x47. Островський (Ostrowski) Петро - доктор з Острова. Гербовники (Бонецький, Несецький, Окольський) замовчують про нього, хоча коментарі до тексту та авторська присвята італійця Фауста Социна свідчать про достатню просвітність і близькість до лідера соціанства, який проживав тривалий час у Польщі й активно займався богословсько-полемічною діяльністю серед польських антитринітаріїв. Екслібрисологам відомий цей знак за твором Плінія «Historia naturalis» (1535), що зберігається в Музеї Народовому в Кракові⁹. Розглядувана тут книга, на відміну від тієї, що знаходиться у Кракові, має суперекслібрис власника конволюта Островського. На звороті титульного аркуша кожного з трьох алігатів, що складають власницький конволют, є даний екслібрис, і на першому алігаті такі записи: 1) авторська присвята Ф.Социна: Tempus veritatis pater Illustri ac nobilisso D. Petro Ostrovio Faustus Socinus hoc perpetuum observantia sua monumentum scripsit. Die 6 Junii Anno Christi 1596. 2) Petrus Ostrowski de Ostrow Nobilissimo Dno Solomoni Fernelio a Frejental amico singulariter honorando libellum sunt reudit. 1599 d. 26 Octobr. Rigae. На другому й третьому алігатах є також власницькі записи Петра Островського. Перший датований «1587». Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Reg II 2349 e.¹⁰

I Socinus Faustus. De Iesu Christo servatore, - Cracoviae: Typis Alexii Rodecii, 1594; 8°.

Adams II, p. 1349.

II Vitrelinus, Alexandr. In Evangelii Secundum Iohannem primum caput meditatio. - Losci Litavorum: In typografiae...Johannis Kisceae..., 1586; 8°. Estreicher, cz. II, t. 1, s. 83.

III. Vitrelinus, Alexandr. Scriptum de peccato in Spiritum Sanctum. - [S.l., s.a.]; 8°.

Estreicher, cz. II, t. 1, s. 83.

IV [Brocardus, Jacobus] Liber, cui titulus veritas non persona - [S.l.,s.a.]; 8°

4. «Ex biblioteca veteris oppidi Regiomont.» кінець XVI - поч. XVII ст. Геральдичний, герб Кенігсберга. У вигляді дерев'яної печатки на аркуші, наклеєному на титулі видання, 50x50. Бібліотека міського магістрату (Die altstadtsche magistrat Bibliothek) у Кенігсберзі, розміщувалася, мабуть, в альтштадській ратуші (заснована в 1541 р.). Історія її фундації пов'язана з іменем Йоганна Грауманна, відомого під псевдонімом Поліандр (1487-1541). Німецький священик-протестант, д-р теології Йоганн Поліандр заповідав книжкову збірку (понад 1000 томів) у дар кенігсберзькому магістрату. В основному це були видані в Німеччині твори поч. XVI ст. реформаторського тлумачення, богословські праці та класична література. Протягом 400 років фонди міської бібліотеки Кенігсберга розширилися за рахунок закупок та численних дарів відомих пруських діячів і вона функціонувала, звісно перетворена, аж до 30-х років XX ст.

У колекції Яблоновського збереглося п'ять творів у чотирьох томах: чотири палеотипи й видання кінця XVI ст. З чотирьох од. зб. три найцінніші (серед них біблія з унікальним автографом Філіпа Меланхтона) належали Поліандру, про що свідчать його власницькі записи. На книзі Coll Jabl 420 є подібний суперекслібрис міської ратуші золотом, з гербом Кенігсберга і облямовуючою легендою «Rhataus Altenstad Königsberg 1607»¹¹. Надійшли в складі бібліотеки Д.Сальтена.

Coll Jabl 1122 - Pal 398(1-2)

I Reuchlin, Johannes: Deaccentibus, et orthographia, linguae hebraicae. - Hagena: in aed. Thomae Anshelmi Badensis, II 1518¹².

II Capito, Wolfgang Fabricius: Hebraicarum constitutionis. Libri duo. - Basileae: Apud Jo. Frobenium, mense januario, 1518¹³.

Coll Jabl 476 - Pal 1737

Josephus ben Gorion...Nunc ex Constantinopolitano exemplari iuxta Hebraismum opera Sebastiani munsteri Uerusus... - Basileae: apud Henricum Petrum, III, 1541¹⁴.

Reg.II,77b - Pal 1358

[Biblia. N.T. Graese et Latine.] Novum testamentum omne,... - Basileae: in aed Joannis Frobenii, III 1519¹⁵.

10

Coll Jabl 420

Henneberger, Casparus. Erklärung der Preussischen grössern Land - Taffel - Königsberg: Pen Georgen Osterbergern, 1595; F.

Jocher, t. II, p. 1490.

5. Екслібрис «Andreas Prochnicki праер. Сгасов.» 1606: Геральдичний, герб Корчак, з девізом «Pietate // Religione // Virtute». Гравюра на дереві, 157x95. Автор низки фундаментальних досліджень у цій галузі польський учений Е. Хвалевік приписує гравюру майстру з Італії¹⁶. Вважається одним з перших польських донаційних екслібрисів: книга пожертвована бенедиктинському монастирю в Сецихові, де Прухницький був абатом з 1604 р. Прухницький (Prochnicki) Ян Анджей (1555-1633) - архієпископ львівський, дипломат, посол у Неаполі та Іспанії, один з найвизначніших бібліофілів у середовищі польського вищого духовенства, підтримував тісні дружні та культурні зв'язки з італійськими вченими й літераторами. Приватне зібрання нараховувало кілька сотень книжок з філософії, теології, права та історії. Його численні книжкові пожертви бібліотеці сецихівського монастиря бенедиктинців відрізнялися щедрістю. Книга має екслібрис Яна Анджея Прухницького¹⁷ і такий власницький запис на титульному аркуші: «conventus monasterii Sieciechovien[sis]» (поч. XVII ст.).

Coll Jabl 426

Crispinus, Johannes. Lexicon graecolatina. - Geneva: Apud haeredes Eustathij Vignon, 1595; 4°.

Adams, t. I, p. 2945.

6. Донаційний екслібрис. Ам-

11

pliss. Dd. Coss. Scholarcha Amstelodamensis. 1633 р. Амстердамська друкарня. Друкарська печатка з гравюрою на дереві - гербом Амстердама і вписаним рукописним текстом, 140x78. Вища учбова попечительська рада в Амстердамі (Amplissimi d[i]d[entes] Consules & scholarcha Amstelodamensis). Книга подарована на знак визнання успіхів учневі п'ятого класу Мартіну ван ден Хевелю в 1633 р. На оправі тиснення золотом - герб Амстердама.

Coll Jabl 30

Alexander ab Alexandro. Genialium Dierum. Libri sex. - Francofurti: Typis et sumptibus Wecheliorum, apud Danielem et Davidem Aubrios, et Clementem Schleichium, 1626, 8°.

Estreicher, t. I, s. 109.

7. Донаційний екслібрис Дн. М. Valentini Lolaei 1634 р. Щецинська друкарня Д. Ретія. Шрифтовий екслібрис, 310x183. Лолеус (Lolaeus) Валентин - ректор гімназії Щецинської ради, пожертвував книгу бібліотеці собору св. Іакова в Щецині у 1634 р. Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Reg 1135 d

Novum D.N. Jesu Christi Testamentum. - Olivae: Exc. Roberti Stephani, 1556-1557;

F. Renouard (Estienne) 232.

8. 1-а половина XVII ст. Геральдичний, герб Борк (Borck) і поморського походження. Знак мальовано вручну: овальна мініатюра, фарби типу гуаші з золотом, 174x145. Протоекслібрис. Звичайно подібні ранні знаки, популярні наприкінці XV - в XVI ст., в XVII ст. зустрічалися доволі рідко і використовувалися в невеликих зібраннях.

12

Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Reg V 691 a

Plutarchus Chaeronensis. Quae exstant omnia, cum latina interpretatione Hermanni Crusarii et Gulielmi Xylandri... - Francofurti: Apud Andreae Wechelii Heredes Claudium Marnium et Joannem Aubrium, 1599; F.

Adams II, p. 1642.

9. Екслібрис «C.D.[...]» XVII ст.

Вензелевий, овальна гравюра різцем, з монограмою невстановленого власника, 70x62. Подібні книжкові знаки у вигляді монограми були поширені в багатьох європейських зібраннях XVII - поч. XVIII ст. Збереглося п'ять творів у двох томах. Надійшли в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 170

I Bellus, Nicolaus. Epimetrum sive avtctuarii thesauri aphorismorum politicorum. Pars altera, - Francofurti: Apud Egenolphum Emmelium, 1617; 4°.

Jocher, t. I, p. 943.

II Bellus Nicolaus. Epimetron... Libri tres. - Francofurti: Typis Matthiae Beckeri Impensis Joannes Theobaldi Schonwetteri, 1615; 4°.

Jocher, t. I, p. 943.

III Francowitz, Matheus. De translatione imperii Romano ad Germanos: - Francofurti: Apud Joannem Saurium, Impensis Petri Kopffii, 1612; 4°.

Jocher, t. II, p. 696.

IV. [] De Monita politica, - Francofurti: Excudebat Nicolaus Hoffmans, impensis Petri Kopffii, 1609; 4°.

Reg II 2194 c

Vargas, Alfonsus de. *Relatio ad Reges et Principes Christianos* - [S. 1.], 1641, 12°.

Graesse, t. 6², p. 261.

10. Екслібрис «Joh. Christophorus Wagenseilius» 2-га пол. XVII ст. Орнаментальний, гравюра різцем, 74x68. Вагензайль (Wagenseil) Йоганн Христофор (1633-1705) - німецький учений-гебраїст, уродженець Нюрнберга, професор історії та східних мов, канонічного права в Альтдорфі. Його перу належить чимало праць з гебраїстики, він займався виданням антихристиянських творів єврейських письменників і з цією метою, мандруючи Нідерландами, Великобританією, Францією, Італією, Іспанією, Північною Африкою, розшукував необхідний матеріал. Відвідував бібліотеки цих країн, був знайомий з багатьма європейськими вченими. З 1697 р. аж до смерті займав посаду королівського бібліотекаря в Альтдорфі. Збереглися три твори в двох томах. На форзаці Coll Jabl 1126 власницький запис: «Ex Bibliothecae M. Pauli Martini Alberti P.L.C. A.O.R. 1684 d. 5 Junii».

Coll Jabl 764

I Ericus, Johannes Petrus. *Renatum et misterio princium philologicum*, - Patavii: Ex typographia Seminarii, 1686; 8°.
Jocher, t. II, p. 382.

II Hiller, Ludovicus Henricus. *Mysterium artis steganographicae novissimum*,... - Ulmae: Sumptibus Georgii Wilhelmi Kuhnen / Bibliop. Typis Haered. Christiani Balth. Kuhnen /, 1682, 8°.

Graesse, t. 3, p. 279.

Coll Jabl 1126

Zialowski, Eustratius Johannides. *Brevis delineatio, ecclesiae orientalis Graecae*, - Noribergae: Literis Andreae Knorzii, 1681.; 8°.

Jocher, t. IV, p. 2195.

11. Екслібрис «Andreas Hedio» 2-га пол. XVII ст. Геральдичний, герб власний. Гравюра різцем, 122x70. Хедіо (Hedio) Андреас (1640-1703) - професор логіки й метафізики в Кенігсберзькій академії, автор філософських праць, виконував обов'язки оберінспектора колегії та конвікта стипендіатів, а з 1694 р. - бібліотекаря замку в Кенігсберзі. У фрагменті зібрання збереглося 30 творів XVI - поч. XVIII ст. у 24 томах, серед них три палеотипи. Тематика визначена колом наукових інтересів та пошуків А.Хедіо. Збірка містить праці з історії, філософії, юриспруденції, літератури, теології. Надійшли в складі бібліотеки Сальтена. Заслужують на увагу видання:

Coll Jabl 348 - Pal - 1543

Liber trium virorum et trium spiritualium virginum... - Parisijs: ex offic. Henrici Stephani, 6 non. VI 1513¹⁸.

Coll Jabl 620 - Pal 1632 - 1, Pal - 1632 - 2

I Mitius Huldericus *De Germanorum prima origine...* - Basileae: ap. Henricum Petrum, 1539¹⁹.

II Jrenicus, Franciscus. *Germaniae exegeseos volumina duodecim...* - Hagena: typ. Thomas Anshelmi, sumptibus Joanis Kobergii. 1518²⁰.

Coll Jabl 408

Guraldus Liteus, Gregorius. *De deis gentium variae et multiplex Historia, Libris sive syntagmae* - Basileae: per Joannem Oporinum, 1560. F.

Adams, t. I, p. 719.

Coll Jabl 410-11

Haraeus Franciscus *Annales ducum seu principum Brabantiae totis que Belgii. Tomi tres.* - Antverpiae: Ex officinae Plantiniana: Apud Balthasarem Moreti et Jo. Meursium, 1623; F., 2 од. зб.

Graesse, t. 3, p. 290.

Coll Jabl 1342

/Vossius Gerardus Johanes/ *Commentarius de rebus pace Fabiani... a Dhona...* - Lugduni Batavorum: Ex officina Elzeviriana, 1628; 4°.

Jocher, t. IV, p. 1719.

12. Екслібрис D. Blaesing. 2-га пол. XVII ст. Сюжетний, з девізом «Pluriis Coelum Paucissimis terram aspicit». Гравюра різцем, 95x74. Блезінг (Blesing) Давід (1660-1719) - математик і філософ з Кенігсберга, власник багатого зібрання (прибл. 3 тис. томів), яке він заповідав Кенігсберзькій академії разом з колекцією математичних інструментів і кабінетом рідкостей природної історії. За бібліографічним записом XVIII ст. в збірку входило також рідкісне видання *Oratio Valedictoria Jordani Brunii Nolani*. Нині його немає в конволюті. Цей втрачений 12 алігат розміщувався після твору Теодора Цвінгера, поміченого невідомою рукою 11 за рахунком, але оскільки книжковий блок у цьому місці розірваний на дві частини, то далі (тим же почерком) одразу 13-те видання. На форзаці - монограма «M.B.» [Magistri Blaesingi?]. На титульному аркуші 5 алігата - твори Йоганна Касселіуса, привертає увагу дарчий запис самого автора - німецького вченого-гуманіста Касселіуса з присвятою Йоганну Вілітію: «Clarissimo et doctissimo Scto Dn. Joanni Vilitio. Joannes Casselius». Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 1369

I Winshemius, Vitus. *Oratio habita in funere Philippi Melanthonis*, - Witebergae: Excudebat Petrus Seitz, 1560; 4°.

Jocher, t. IV, p. 1658.

II *Orationes aliquot recitatae in Academia Witebergensi eo tempore, Quo Philippi Melanthonis, obitu huius interruptas*, - Wittebergae: Ex officina typographica Viti Creutzer, 1560; 4°.

III Xenophontis Agesilaus Joanne Caselio interprete - Rostochii: Excudebat Jacobus Lucius, 1577; 4°.

Jocher, t. I, p. 1721.

IV Caselius, Joannes. *Pro arte poetarum oratio*. - Rostochii: In officina Jacobi Lucii, 1569; 4°.

Jocher, t. I, p. 1721.

V Caselius, Joannes. *Ad Huldericim haeredem Norvegiae. Epistola genethliaca*. - Helmestadiae: In academiae Juliae, 1592; 4°.

Index Aureliensis, pr. pars, t. VII, p. 47.

VI Mellemanus, Albertus. *De scriptis recentiorum Philosophorum*. - Wittebergae Excudebat Zacharias Lehman, 1581; 4°.

NUC, v. 374, p. 528.

VII Linar, Johannes Casimirus comite de. *Oratio, qva explicatur qvaestio: - Francofordiae, Marshionum*, 1583; 4°.

VIII Bergen, Sebastianus. *Oratio de vita Alexandri severi imperatoris laudatissimi*. - Witebergae: Ex typographia Simonis Gronebergij, 1583; 4°.

Jocher, t. I, p. 992.

IX Jagenteuffel, Samuelus. *Gratulatio de Felici conivgiu auspicio reverendi viri. Dn. M. Andreae Jagenteuffel*, - Witebergae: In Officina typographia Simonis Gronebergij, 1581; 4°.

X *Musculus Andreas. Oratio de dignitate et necessario usu Academicarum: - Francofordiae ad Viadrum. In officina Joannis Eichorn.*, [1573]; 4°.

XI Zvingerus, Theodorus. *Orationes gratulatoriae*. - Basileae: Typis Oporinianis., 1586; 4°.

XII Boisterus, Simonis. *Commo nefactio ad alumnos scholae gardelegiensis* - Magdeburgi: Excudebat Wilhelmus Ross, 1576; 4°.

XIII *Leges sumptuariae ab academiae Vittebergensis senatu dudum publicatae*. - Vitebergae: Ex typographia Simonis Gronenbergij, 1583.

XIV Mylius, Georgius. *Oratio de Augusto pacifico*, - Witebergae, Excusa typis haeredum Johannis Cratonis, 1586; 4°.

Jocher, t. III, p. 792.

XV [Ladislaus, Johannes]. *Exequias domino Augusto, duci Saxoniae*, -

13

Dresdae: In officina Matthaei Stekelij, 1586; 4.

Jocher, t. II, p. 2202.

XVI Shosserus, Joannes. Historia de origine et incrementis illustrissimae et inclitae familiae Marchionum Brandenburgensium, elegiaco carmine illustrata. - Wittebergae: Excudebat haeredes Georgii Rhau, 1558; 4.

Jocher, t. IV, p. 337.

13. Екслібрис «А. S. S. N. P.» Кінець XVII- поч. XVIII ст. Геральдичний, герб Гржимала (варіант). Мідний, у вигляді печатки, відтиснутий на аркуші видання, 55x49. Спянковський (Spiankowski) Адам Станіслав (кінець XVII - поч. XVIII ст.) - папський нотарій консисторії в Каліші, вивчав право і теологію в Краківській академії. Відомий як автор твору «Atlas Sarmaticus». (Cracoviae, 1688). Власницький запис на титульному аркуші: Ex libris Adami Stanislai Spiankowski Apostolici et consistorii Calissiensis Notarii Actuarii.

Coll Jabl 553

Stanislaus de Lubienietz Lubieniecii. Theatricometici. Pars prior. - Amstelodami: Apud Franciscum Cuiperum, 1667, F. Estreicher, t. XXI, p. 433.

14. Екслібрис «[H] [D]» XVII - поч. XVIII ст. Сюжетний, з символічним зображенням венценосної державної мудрості та монограмою власника. У вигляді дерев'яної печатки, відтиснутої на форзаці книги, 48x35. Далмер (Dalmer) Х[...] - невідомий бібліофіл, мабуть, з Німеччини. Власницький запис XVII-XVIII ст. на титульному аркуші:

«H. Dalmeris». Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 1508

14

Pannonius, Janus. Poemata - [Francofurti], 1619; 12.

Jocher, t. II, p. 1834.

15. «Bibliotheca Strimesiana» Кінець XVII- поч. XVIII ст. Геральдичний, герб власний. Гравюра різцем у вигляді наклеєної круглої печатки, 21,6x21,6. Стримезіус (Strymesius) Самуель (1648-1730) - уродженець Кенігсберга, д-р теології і професор університету в Франкфурті-на-Одері, автор ряду богословських творів. Збереглося 24 твори XV-XVIII ст. у 15 томах, серед них три інкунабули. Про універсальність інтересів С. Стримезіуса свідчить значний за обсягом фрагмент зібрання. В ньому містяться праці зі всесвітньої історії, історії культури, нумізматики, історичні хроніки, твори енциклопедичного характеру Спонія Якоба з прекрасними гравюрами «Miscellanea erudite antiquitatis (Lugduni, 1685) і поемою Бенедикта Пауліна Петрокорія (Lipsiae, 1636). На багатьох титульних аркушах книг з цим же екслібрисом є однакові записи, притаманні, наймовірніше, духовному навчальному закладу або конфесійній установі «Jesu studia Beante». На титулі видання Плантена - Coll Jabl 113 також власницький запис: Ex donatione viri P. Reverendissimi et Clarissimi Dn. M. Freveri Archidiaconi Fr. possidet D. Si[ch]ul. Надійшли в колекцію Яблоновського в складі бібліотеки Сальтена.

Reg V, 1116c - IA 317(1), IA 317(2), IA 317(3)

I Vergilius Maro, Publius. Bucolica et Georgica. Comm. Servius Honoratus Antonius Mancinellus, Badius Ascensis. Paris, [Georg Wolf et Thielmann Kerv-

16

er]..., [non ante 24 IV 1500]; 2.

II Vergilius Maro, Publius. Aeneis. Paris, Thielmann Kerver [et Georg Wolf]...[23 I-III] 1500; 1501.

III Vergilius Maro, Publius. Opuscula... - Paris [Georg Wolf et Thielmann Kerver]...[11 III 1500].

Coll Jabl 895

I Gnodalius, Petrus. Sedutio repentina vulgi, praecipue Rusticorum - Basiliae: Ex officina Henricpetrina, 1570; 8.

Adams I, p. 782.

II Typotius, Jacobus. Relatio Historica de Regno Sveciae. - Francofurti: Ex officina Wolfgangi Richberi, Sumptibus Nicolai Steinij, 1605; 8.

Jocher, t. IV, p. 1357.

Coll Jabl 113

Becanus, Joannes Goropius. Opera Hactenus in lucem non edita: nempe, hermathena. - Antverpiae: Excudebat Christophorus Plantinus, 1580; F.

Adams I, p. 875.

Reg V 1061 a

Lucilius, Gaius. Saturarum quae super sunt reliquae Franciscus Jan F. Dousae. - Lugduni Batavorum. Ex officina Plantiniana Francisci Raphelengii, 1597; 4.

Adams I, p. 1642.

16. XVII - поч. XVIII ст. Геральдичний, мабуть, німецького походження, з девізом «Sit Serpentinus Oculis in Columbino Corde». Гравюра різцем, 78x65. Запис на титульному аркуші: Ottho Vandalus Emit Coloniae in Mon[asterii] 12 Maij Anno [1570]. Надійшла в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 1745

I Serres, Jean de Rerum in Gallia ob religionem Gestarum, libri tres... - Lugduni Batavorum: per Jucundum, 1570; 8.

Catalogue General des livres imprimés de la bibliothèque Nationale, tome CLXXI, p. 103.

II Serres, Jean de. Commentariorum de statu religionis et reipublicae in Regno Galliae, IV partis... - [Genevae]: 1575; 8°.

Graesse, t. 2, p. 238.

III Hotomannus, Franciscus. Franco-gallia. - Geneva: Ex officina Jacobi Stoerij, 1573; 8°.

Adams. I, p. 1083

17. Екслібрис «Johannes Kreutzer» Кін. XVII - поч. XVIII ст. Геральдичний, з сентенцією внизу «In Christum Jesum Crucifixum tantum unicum meum Salvatorem sperabo dum sperabo». Гравюра різцем, 128x81. Крейцер (Kreutzer) Йоганн - адвокат з Кенігсберга. Зберігся 41 твір XVI- поч. XVII ст. у 23 томах. Коло його бібліофільських пристрастей окреслене історичними та історико-церковними творами і включає наукову літературу з історії Сходу, античності, історії Італії, а також опис античних давностей з зображенням археологічних знахідок, два видання з історії церкви, трактат римського історика Аппінія Олександра. Становить інтерес твір протестантського теолога Адріана Регенвольсція «Systema Historico Chronologicum Slavonicarum per provincias varias» (Trajecti ad Rhenum, 1652), згадуваного в анналах церковних провінцій різних представників лютеранського роду Крейцерів або Круцигерів (Cruciger), що одне й те саме, з рукописними коментарями на полях одного з Крейцерів, можливо, Йоганна. Вирізняється чудовими гравюрами три-томне видання з історії монастирських орденів в Англії «Monasticon Anglicanum» (Londini, 1661-1682) (опис та бібліографічне посилання див. нижче), особливу ж бібліографічну рідкість становить третій том, оскільки, за свідченням Graesse, чимало екземплярів видання згоріло під час пожежі. Надійшли в складі бібліотеки Сальтена. Насамперед привертають увагу такі видання зі збірки Крейцера:

Coll Jabl 531

I Lazius, Wolfgangus. De Gentium aliquot migrationibus, libri XII. - Francofurti: Apud Andreae Wecheli heredes, Claudium Marnium et Joannem Aubrium, 1600; F.

Graesse, t. 4, p. 130.

II Lazius, Wolfgangus. Historiarum commemorationum rerum Graecarum. libri duo. - Hanoviae: Typis Wechelianis, Apud

Claudium Marnium, et haeredes Johannis Aubrii, 1605; F.

Graesse, t. 4, p. 130.

III Lazius, Wolfgangus. Reipublicae Romanae commentariorum libri duodecim. (cum not. Stephani Zamoscii) - Francofurti ad Moenum: Apud haeredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Joannem Aubrium, 1598; F.

Graesse, t. 4, p. 130.

Coll Jabl 911

Gramondus Gabriel Bartholomaeus. Historiarum Galliae excessu Henrici IV. - Amstelodami. Apud Ludovicum Elzevirium, 1653; 8°.

Graesse, t. 3, p. 133.

Coll Jabl 308-10

Dodsworth Rogerus, Dugdale Gulielmus. Monasticon Anglicanum, P. I-III - Londini: Impensis Christopheri Wilkinson, Thomae Dring et Caroli Harper, 1661-1682; F.

Graesse, t. 2, p. 442.

18. Кін. XVII - поч. XVIII ст. Геральдичний, герб Леліва. Овальна гравюра різцем, синього кольору, відтиснута на аркуші видання, 38x28. Не встановлено, кому саме з представників численних польських родів герба Леліва належав цей екслібрис. У Польщі XVII - XVIII ст. серед книжкових зібрань шляхти, що носила цей герб, найбільше цінувалася бібліотека Гуттен-Чапських. Запис XVII ст. на форзаці: 1. Il dictionario di veneroi a Venezia chez(?) curti.

Coll Jabl 569

Tasso, Torquato. Il Goffredo Overo. Gierusalemme Liberata. - Roma: Nella Stamperia di Giuseppe Corvo, e Bartholomeo Lupardi Stamp. Cam., 1676; 8°.

Larousse, t. 14, p. 1500.

19. Екслібрис «M. Christianus Gabriel Fischer» Кін. XVII - поч. XVIII ст. Гербовий. Гравюра різцем, 118x73. Фішер (Fisher) Христіан Габріель - магістр з Кенігсберга. Зберігся три твори в двох томах.

Coll Jabl 71

Oldenburgius, Henricus. Acta philosophica societas regiae in Angliae / Auctore Henrico Oldenburgio / - Lipsiae: Sumptibus Johannis Fritzschi, Typis Johannis Erci Hahnii, 1675; 4°.

Larousse, t. 14, p. 804.

Coll Jabl 1345

I Vossius Gerardus Joannes. Duo tractatus aurei, unus de historicis Latinis alter de historicis Graecis. - Francofurti ad Moenum: Sumptibus et typis Wendelini Moewalti, 1677; 4°.

NUC, v. 642, p. 619.

II Vossius, Gerardus Joannes. Ars historica, - Lugduni Batavorum: Apud Joannem Maire, 1623; 4°.

Catalogue General des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale, tome CCXV, p. 403.

20. Екслібрис «M. Jac. Concius archipresb. Memelen.» 1705 р. Гербовий, з девізом: «Miserere Jesu Christe Animaе Meae». Гравюра різцем, 95x64. Конціус (Concius) Якоб - архіпресвітер з Мемеля. Зберігся сім творів у двох томах. Запис на титульному аркуші Coll Jabl 460.: me possidet M. Jacobus Concius (XVIII ст.). Надійшли в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 460

I Diggeseus, Thoma. Allae seu Scale Mathematicae, - Londini: Apud Thomam Marsh, 1573; 4°.

Jocher, t. II, p. 125.

II Dee Joannes. Parallaticae commentationis Praxeosus, ... - Londini: Apud Johannem Daugum..., 1573; 4°.

Graesse, t. II, p. 349.

Coll Jabl 1831

I Schlichtingius, Jona. Quaestiones duae: ...contra Balthasarem Meisnerum... - [Racoviae]: Typis Pauli Sternacii, 1636, 4°.

Estreicher, cz. III, t. 27, p. 213.

II Schlichtingius, Jona. Quaestio num ad Regnum Dei possidendum necesse sit in nullo peccato Evangelicae Doctrinae adverso manere contra Balthasarem Meisnerum. - [Racoviae]: Typis Pauli Sternacii, 1635; 4°.

Estreicher cz. III, t. 27, p. 213.

III Crelius, Johannes. Declaratio sententiae de caussis mortis Christi. - [Racoviae]: Edita Johannes Stoinski, 1637; 4°.

Estreicher, cz. III, t. III, p. 446.

IV Crelius, Johannes. Explicatio capituli decimi quinti prioris Epistolae Pauli ad corinthios. - [Racoviae]: Typis Pauli Sternacii, 1635, 4°.

Estreicher cz. III, t. 27, p. 447.

V Kennzeichen der falschen Lehrer... - [S. l.], 1637; 4°.

21. «Bibliothecae. Cristophori Heinrici Andreae Geret...» Поч. XVIII ст. Роботи невідомого гданського гравера. Геральдичний, герб власний. Гравюра різцем, 99x62. Герет (Geret) Христофор Генріх Андреас (1686-1757) - пастор німецького походження, радник пруського короля в Торуні, власник великого книжкового зібрання. За Віттігом, книги з бібліотеки Герета зустрічаються в багатьох приватних колекціях XVIII - XIX ст.²⁴ У збірці Яблоновського екслібрис Герета пред-

17

19

20

ставлений конволютом, що складається з дев'яти творів.

Coll Jabl 1207

I Lauremberg, Petrus. Pasicompse nova, ... - Lipsiae: Ex bibliopolio Hallervordiano, Typis Ritzschianis, 1634; 8°.

Graesse, t. IV, p. 122.

II Lauremberg, Petrus. Pansophia, - Rostochii: Litteris Joachimi Pedani Sump-tibus Johann. Hallervordi, 1633; 8°.

Jocher, t. II, p. 2305

III Comenius, Joannes Amos. Physi-cae ad lumen divinum reformatae synop-sis. - Lipsiae: Sumptibus Gotofredi Gros-si..., 1633; 8°.

Jocher, t. I, p. 1035.

IV Puteanus, Erycius. Musathena, ... - Hanoviae: Typis Wechelianis, apud Clau-dium Marnium et heredes Joan. Aurbii, 1602; 8°.

Jocher, t. III, p. 1814.

V Thilo, Valentinus. Consultatio cur-tiana, - Regiomonti: Typis Paschalis Menseni, 1643, 8°.

VI Thilo, Valentinus. Christus Patiens - Regiomonti: Typis Paschalis Menseni, 1643, 8°.

Jocher, t. IV, p. 1138.

VII Wierzbieta Biscupski, Petrus. Oroatiuncula... - /Francofurtana ad Oder-am/: imprimebat Fridericus Hartman, 1605; 8°.

Estreicher cz. III, t. II, p. 154.

VIII Kotteribus, Johannes. Xenia, - [Francofurti]: 1591; 8°.

IX Freidenreich, Urbano. Panegyri-cus serenissimo Maximiliano boiorum duci, - Molshenii: Apud Joannem Hart-manum, 1621; 8°.

22. Екслібрис «С. S. Jordani et amicorum». 1720-1730 рр. Автор, судячи з сюжетно-композиційних особливостей у стилі рококо, - Пітер Фер, майстер з Франкфурта-на-Майні²⁵. Сюжетний, з девізом «Deus nobis haec otia fecit». Офорт, 121x80. Йордан (Jordan) Етьєн (Стефан) (1700-1745) - протестантський письменник і бібліофіл з родини французького емігранта в Берліні, був радником по зв'язках зі Францією, віце-президентом Берлінського наукового товариства, під покровительством Фрідріха II Великого в 1744 р. займався реорганізацією Берлінської академії наук. Збереглося 10 творів XVI-XVIII ст. у восьми томах, серед них один палеотип. Доля цієї групи книг пов'язана з іменем бібліотекаря Лакроза (Mathurin Veysiere de La Croze), ученого-бенедиктинця, професора французького коледжу в Берліні. Бібліографічний запис на форзаці Coll Jabl 475, єдиний серед персоніфікованих, нагадує, що видання з бібліотеки Йордана було передано «мені Лакрозом».

Кому ж належав цей єдиний у своєму роді «знеособлений» запис і, відповідно, інші записи на форзацах книжок з колекції Яблоновського? Ці бібліографічні відомості традиційно приписувалися руці бібліографа, автора каталогу Яблоновського - німецькому вченому Фрідріху Сігізмунду Віцлебену²⁶. Дійсно, вони могли бути зроблені або бібліотекарем, або вченим-бібліофілом, який добре розумівся на західноєвропейській довідково-

бібліографічній літературі першої пол. XVIII ст. Але оскільки в каталозі Д.Сальтена ця книга значиться під №948²⁷, абсолютно ясно, що вона влилась у бібліотеку ще в «дояблоновський» період, отже, даний запис та всі інші, зроблені тим же самим почерком, не можуть належати Віцлебену. Лишається припустити, що автором цих бездоганих з книгознавчого погляду записів був освічений власник, тобто д-р теології Даніель Сальтен. Ймовірно, решта книг з тим же екслібрисом потрапила до нього (а потім - до Юзефа Олександра Яблоновського), завдяки посередництву Лакроза. На чотирьох томах цієї групи є записи різного характеру - власницька, бібліографічні посилання, коментарі - його пером. Зокрема, у виданні Coll Jabl 475 титульний аркуш і 33 аркуші спочатку написані рукою Лакроза. Очевидно, що друга частина назви екслібриса «Jordani et amicorum» - має на увазі одного з плеяди шанованих «amicorum» Ш.Е.Йордана - вченого-енциклопедиста Лакроза, співвітчизника та однодумця, життя і творчості якого Йордан присвятив твір «La vie et des ouvrages de M. La Croze» (Amst., 1741; 2 part.). Йорданівська бібліотека була продана з аукціону в 1757 р. Надійшли в складі бібліотеки Сальтена. Найцікавіші видання, відмічені даним екслібрисом:

Coll Jabl 1452 - Pal. 1486

Niphus, Augustinus De Auguriis Lib. II - Basileae: Apud Johannem Hervagium, 1534²⁸.

Coll Jabl 525

Ecchelensis, Abrachamus. Eutychius patriarcha Alexandrinus vindicatus, P. I-II - Romae: Typis S. Congreg. de Prop. Fide, 1661; 4°.

Jocher, t. II, p. 271.

На форзаці: 1) власницький запис Матуріна Вейссера Лакроза про купівлю книги за 10 еку в Урбано Сібера, лейпцизького лютеранського міністра в Берліні 28 червня 1731 р.; 2) бібліографічний запис, який дає змогу розширити коло попередніх власників і свідчить про те, що до знаходження в Урбано Сіберо цей екземпляр входив у склад бібліотеки Томаса Іттіга (1643-1710), професора теології в Лейпцигу.

Coll Jabl 475

P. Agelus a S. Joseph. Gazophylacium linguae persarum, - Amstelodami: Ex officina Jansonio - Waisbergiana, 1684: F.

Титульний аркуш і 33 аркуші тексту рукописні, почерком Лакроза.

Jocher, t. I, p. 1401.

Бібліографічний запис указує на джерело надходження книги.

23. «Ex bibliotheca Ducali Radivilliana Nesvisiensi» 1730-1740 pp. Автор Гершко Лейбович із Несвіжа. Геральдичний, герб Труби. Гравюра різцем, 61x43, варіант екслібриса бібліотеки Несвізького замку князів Радзивілів. Відомі кілька екслібрисів цієї бібліотеки впродовж різних періодів її існування. Цю книгозбірню в замку було засновано ще Ніколаєм Кшиштофом Радзивіллом (1549-1616), на прізвисько Сирітка, віленським воєводою. Знак, що публікується, належав Радзивілу (Radziwill) Михайлу Казимиру (1702-1762) - князю, Литовському гетьману, віленському воєводі (на прізвисько «Рубенко»), фундатору єзуїтської друкарні в Несвіжі. Його дружина Уршуля Франтишка (1704-1753), пристрасна бібліофілка, в 1749 р. побудувала спеціальний павільон при замку для бібліотеки, що збільшилася до дев'яти тисяч томів. Поданий екслібрис є мініатюрним варіантом одного з трьох форматів несвізького бібліотечного знака саме цього періоду.

Coll Jabl 1749

Retraite spirituelle pour un jour chaque Mois par un pere de le Compagnie de Jesus. - Paris: Chez Nicolas Couterot, 1706; 12°

24. «Ex Bibliotheca Codnensis Illmi et Excelmi Joanis comitis Sapieha Supre: Cancellae: M.D.L.» 1730-ті роки. Автор - гданський гравер Йоганн Фрідерік Миліус. Геральдичний, герб Лис. Гравюра різцем, 62x45.

Відомі два різновиди екслібриса Сапеги, що різняться зображальними деталями і форматом: перший - датований 1736 р., обидва різця гданського майстра голландського походження Й.Ф.Миліуса. Сапега (Sapieha) Ян Фрідерік Лукаш (1680-1751) - канцлер Великий Литовський, історик літератор. Його книжкове зібрання в Кодню, що складається з трьох розділів, з виділенням «полоніки», уже в 1733 р. нараховувало 1130 томів. А після смерті Яна Фрідеріка в Кодненській бібліотеці, збільшеній спадкоємцями, було вже п'ять тисяч томів. Аналізуючи наявність видання з екслібрисом Сапеги в бібліотеці Яблоновських, слід пам'ятати: Теофіла Стшизислава, дочка князя Юзефа Олександра Яблоновського, в 1763 р. взяла шлюб з Юзефом Сапегою, литовським крайчим. Тому, не виключено, що історія надходження в бібліотеку популярного французького розважального журналу «Галантний Меркурій» пов'язана саме з цією подією. У 1802 р. Олександр Сапега, їхній син та внучатий племінник небіжчика Яна Фрідеріка, офірував Кодненську бібліотеку створеному Товариству друзів науки у Варшаві. Власницький запис на форзаці кінця XVII ст.: «ex libris Pauli Sapiehae».

Coll Jabl 1355

Mercure Galant Dedie e Monseigneur le Dauphin. - Paris, 1679; 8°.

Larousse, t. 11, p. 63.

25. «Ex bibliotheca Jozephi Zaluski» 1731 р. Автор Й.Ф.Миліус. Геральдичний, герб Юноша. Гравюра різцем, 90x71. Залуський (Zaluski) Юзеф Анджей (1702-1777) - єпископ київський, письменник, меценат. Власник унікальної колекції європейського рівня рідкісних книг і рукописів, на ґрунті якої ним, після злиття з не менш цікавим зібранням брата Анджея Станіслава, було засновано 1746 року першу в Польщі Варшавську публічну бібліотеку ім. Залуських. На різних етапах її побутування Ю.А.Залуський вдавався до трьох екслібрисів; два з них не подані в колекції Яблоновського. Один роботи гданського гравера Й.Ф.Миліуса - з видом Варшави, а інший - монументальний - Й.Й.Філіповича. Публікований тут екслібрис належить до періоду, коли бібліотека ще не була доступною для громадськості. Залуського пов'язували з Яблоновським давні дружні та наукові контакти. Обидва були членами кількох закордонних академій наук. Під впливом свого приятеля Яблоновський надумав

створити польське Наукове товариство Societas Jablonoviana.

Залуський був найближчим радником і співавтором Яблоновського в їх спільних наукових пошуках, вони надсилали один одному праці для оцінки й коректи, планували спільні видання «Corpus scriptorum Polonorum ineditum», «Kontynuacja historii Polski» та ін. Але, безперечно, спільним захопленням і пристрастю були книги. В колекції Яблоновського, який займався перетворенням монетарної системи в Польщі, зберігся екземпляр книги з нумізматики з бібліотеки єпископа. На титульному аркуші й форзаці - бібліографічні записи, зроблені рукою Залуського.

Coll Jabl 587

[Liliental, Michael] Vollftsandiges Thaler-Cabinet. - Königsberg und Leipzig: 1735; 8°.

NUC, v. 333, p. 191

26. 1740-ві роки. Геральдичний. Гравюра різцем, 88x64. Належав невідомому бібліофілові, судячи з геральдичної символіки, військовому кавалеру пруського ордена «Pour le merite» (походив з роду нідерландських маркізів). Збереглося два твори у двох томах. У бібліографічному записі XVIII ст. перше інсбрукське видання «Annales...» Герарда де Роо 1592 р. оцінюється як надзвичайно рідкісне та дороге, але твердження щодо випуску накладом, який не перевищував 100 екземплярів, не зовсім відповідає істині, оскільки, на думку бібліографів Брюне і Грессе (посилання див. нижче), насправді було випущено більшу кількість примірників. Крім того, в даному екземплярі наводиться ім'я, очевидно, першого власника - англійця (поч. XVII ст.), який зверху на шкіряній оправі витиснув золотом «Edvard Gwynn»²⁹. Надійшли в складі бібліотеки Сальтена.

Coll Jabl 742

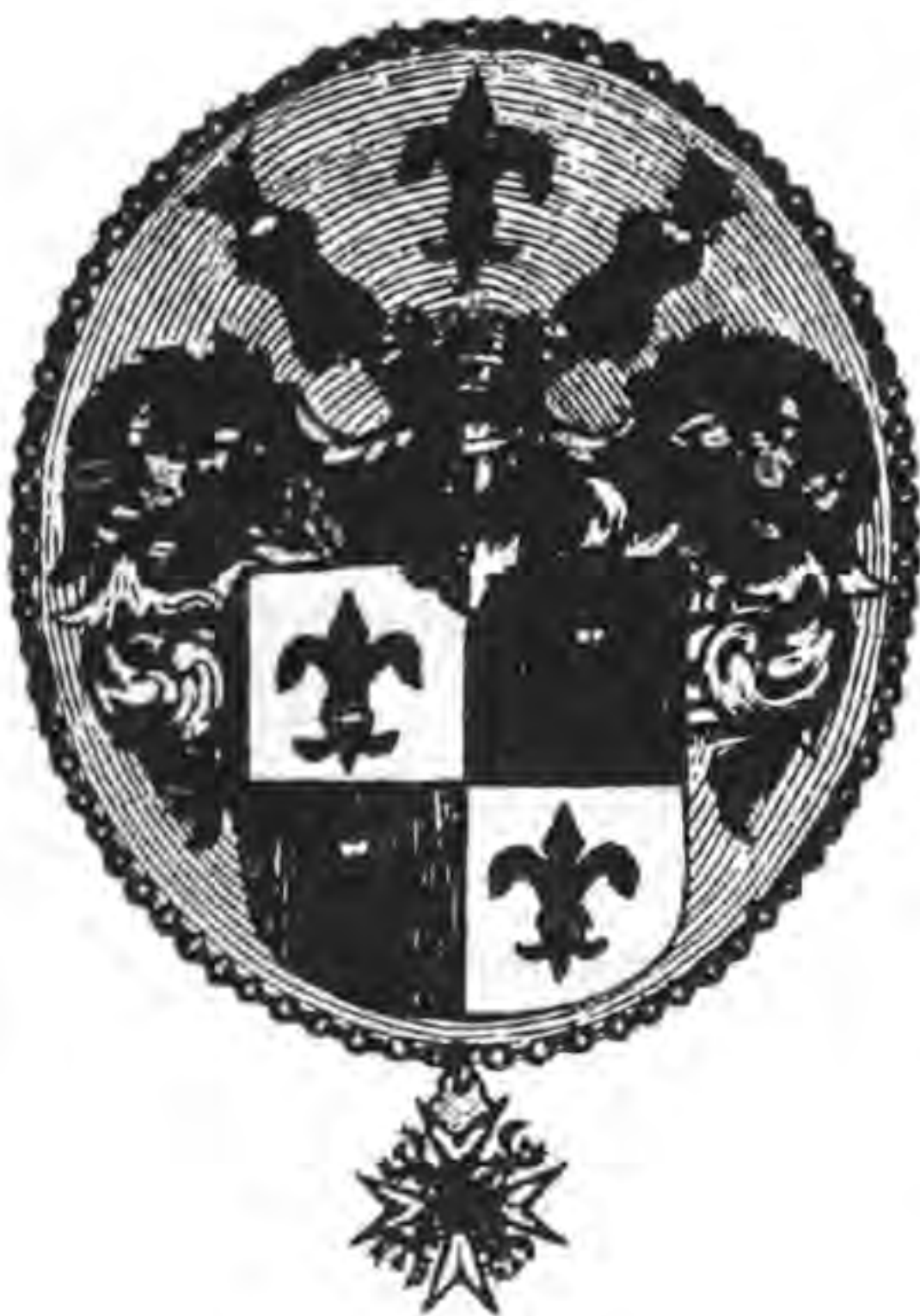
Roo, Gerardus de. Annales Rerum belli dominique ab Austriacis Habsburgicae Gentis principibus, a rudolfo lusque ad Carolum V gestarum, - Oeniponti: exc. Joh. Agricola, 1592; F.

Brunet, t. 4, p. 1387; Graesse t 6¹ p. 159.

Coll Jabl 1121

Resenius, Petrus Johannes. Inscriptiones Haffniensis latinae Danicae et Germanicae/ Posteriatu collegit et seus sumptibus edi curavit Petrus Johannis Resenius./ - Haffniae: Typis Henrici Godiani, Prostant apud Danielem Paulli, 1668; 4°.

Brunet, t. 4, p. 70.

25

27. Екслібрис G.A. Will. XVIII ст.

Геральдичний, герб власний, девіз стертий. Гравюра різцем, 61x51. Судячи з герба, власник знака - Вілл (Will) Георг Андреас (1727-1798) - німецький пфальц-граф, історик і ерудит, професор філософії та історії університету в Альтдорфі, член німецької Академії наук, автор ряду творів з історії та старожитностей Нюрнберга й Альтдор-

фа. Жодних відомостей про обсяг і склад його бібліотеки встановити не вдалося.

Coll Jabl 1002-3

I Hierocles., Alexandr. De providentia et fato:...Lilii Gyraldi interpretatione symbolorum Pythagorae; notisque Merici Casauboni. - London: Printed by F.R. for F.Williams, and are to be sold by Henry Dickinson, 1673; 8°.

Graesse, t. 3, p. 272.

II Hierocles, Alexandr. Philosophi commentarius in Aurea Pythagoreum carmina. Joan. Curterio interprete. - London: Printed by F.R. for F.Williams, and are to be sold by Henry Dickinson, 1673; 8°.

Graesse, t. 3, p. 272.

28. Екслібрис «Michael Lilienthal» перша пол. XVIII ст. Сюжетний. Гравюра різцем, 78x54. Відомо, що автором іншого варіанта знака був віленський гравер Франтішек Вацлав Бальцевич. Можливо, що публікований екслібрис також належить його різцю. Лілієнталь (Lilienthal) Михайло (1686-1750) - альтштадтський пастор і бібліотекар міської бібліотеки в Кенігсберзі. Його колекція визначається як одне з найбільших зібрань Пруссії поч. XVIII ст. Теологічні твори своєї

бібліотеки сам Лілієнталь описав у «Biblich-exegetische Bibliothek» (Königsberg: 1740); «Theologische bibliothek» (Königsberg: 1741); «Fortgesetzte theologische Bibliothek» (Königsberg: 1744). Раритети його зібрання склалися з атеїстичних і заборонених єретичних творів, чим особливо гордилися бібліомани першої пол. XVIII ст. Його бібліотеку частково було продано з аукціону, а частина її перейшла в розпорядження сина Теодора Христофора, професора теології та церковного прелата. У колекції Яблоновського зберігається конволют Лілієнтала (чотири алігати).

Coll Jabl 1863

I Helmont, Fr. Mercur. ab. Seder Olam sive ordo Seculorum - [S.l.], 1693; 12°.

Jocher, t. II, p. 1471.

II Cl. V. T. Burnetus S.T.D. Moses vindicatus. - Amstelodami: Apud Georgium Gallët, 1694; 12°.

III Johannes Regius ph. D. ac./ cl. Hulsius/ De modo percipiendi S. Scripturae Divinitatem - Franeqverae: Apud Henricum Amama et Zachariam Taedama, 1688; 12°.

IV G. de l'A. /Huet, Pier Daniel./ Nouveaux memoires, - Utrecht: Chez Jocher, t. III, p. 1966

¹ Słownik pracowników książki polskiej. - Warszawa; Łódź, 1972. - s. 351.

² Ebert F.A. Allgemeines bibliographisches lexicon. - Leipzig, 1821. - S.704.

³ Granska M. Exlibrisy: Wiadomości zebrane dla kolekcjonerów. - Warszawa, 1992. - S. 29.

⁴ Ibid. - S.33.

⁵ Джерело надходження видань у колекцію Яблоновського наводиться на підставі наявності в каталозі Bibliothecae Danielis Salthenii, libri rariores et rarissimi... - Regiomontum: Hartung, 1751, 8°. Щодо «несальтенівських» книжок у колекції, то документально встановити джерело їх надходження в бібліотеку князя неможливо.

⁶ Опис див.: Шамрай М. Каталог палеотипов. - Киев: Наук. думка. - 1995. - С. 79, №225.

⁷ Опис див.: Зданевич Б. Каталог інкунабул. - К.: Наук. думка, 1974. - С. 79, №225.

⁸ Про бібліофілство Мекленбургів див.: // Handel A.. Die Bibliothek des Herzogs Johann Albrecht zu Mecklenburg und ihre Kostbarkeiten // Beiträge zur Geschichte der Wilhelm - Pieck - Universitaet Rostock. - Rostock, 1983. - H.4. - S. 17-32.

⁹ Chwalewik E. Exlibrisy polskie zeszastego i siedemnastego wieku. - Wrocław, 1955. - S. 45.

¹⁰ Ряд описаних тут і нижче видань зі шрифтами Regia, що історично входять у колекцію Ю.А.Яблоновського, в результаті внутрішньосховищних переміщень із Coll Jabl у другий і п'ятий розділи Coll Reg бібліотеки Кременецького ліцею набули нинішні шифри Coll Reg, зафіксовані в бібліотечному інвентарі ліцею (див. інститут рукописів НБУВ, ф. 1 №6418а).

¹¹ Kuhnert [Ernst]. Der Koenigsberger Bucheinband im 16 Jahrhundert. - Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft «Prussia» (Koenigsberg), XXII, 1909, p. 482-486. - Цит. за: Лауцявичус Э. Книжные переплеты XV-XVIII веков в библиотеках Литвы. - С. 97.

¹² Опис див.: Шамрай М. Каталог палеотипов. - С. 37-377, №2138.

¹³ Там само. - С. 106, №479.

¹⁴ Там само. - С. 238-239, №1231.

¹⁵ Там само. - С. 77, №311.

¹⁶ Chwalewik E. Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. - Wrocław, 1955. - S. 77.

¹⁷ Див. Sipayto M. Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku. - Warszawa, 1988. - S. 152, tab. 60.

¹⁸ Опис див.: Шамрай М. Каталог палеотипов. - С. 256, №1329.

¹⁹ Там само. - С. 322, №1846.

²⁰ Там само. - С. 228, №1163.

²¹ Опис див.: Зданевич Б. Каталог інкунабул. - С. 166, №492.

²² Там само. - С. 165, №491.

²³ Там само. - С. 166, №493.

²⁴ Wittig W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. - Warszawa, 1903. - S. 34.

²⁵ Порівняємо з іншим екслібрисом різця П.Фера «Ex bibliotheca Loeniana», опублікованим: Кашутина Е., Сапрыкина Н. Екслібрис в собрании Научной библиотеки Московского государственного университета. - М., 1985. - С. 150, №136.

²⁶ Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana. - Lipsiae, 1755. - Vol.I - IV, 4°.

²⁷ Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi - Regiomontum. - Hartung, 1751. - P. 193.

²⁸ Опис див.: Шамрай М. Каталог палеотипов. - С. 326, №1870.

²⁹ Про нього див.: Lexicon des gesamten buchwesens Herausgegeben von Karl Lotfler und Joachim Kirchner, unter mitwirkung von Wilhelm Olbrich. - Leipzig, 1936. - Bd. 2. - S. 36.